

विदेशमंत्रिणः

एस.जयशंकरस्य
कतरदेशस्य यात्रा

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली।

विदेशमन्त्री सुब्रह्मण्यम् जयशंकरः अद्य कतर-देशस्य यात्रायां गच्छति। विदेश मन्त्रालयेन प्रोक्तं यत् एक-दिवसीय यात्रावधौ डॉ. जयशंकर कतर देशस्य प्रधानमन्त्रिणा विदेशमन्त्रीणा च शेख-मोहम्मद-बिन-अब्दुल रहमान-बिन-जसीम-अल-सानी इत्यनेन सह मेलनं करिष्यति। डॉ जयशंकर द्वयोः देशयोः मध्ये राजनीतिकं व्यापारिक विनिवेश-ऊर्जा-सुरक्षा-सांस्कृतिक-परस्पर हिताधारितः विषयेषु च क्षेत्रीय अन्ताराष्ट्रिय च विषयैस्सह द्विपक्षीय सम्बधानां समीक्षामपि करिष्यति। मन्त्रालयेन प्रोक्तं यत् भारत-कतर देशयोः मध्ये ऐतिहासिक-मैत्रीपूर्णश्च सम्बन्धः वर्तते।

जनरल-उपेन्द्र-द्विवेदी
इत्यनेन नवदेहल्यां
सेनाध्यक्षरूपेण
कार्यभारं स्वीकृतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली।

जनरल-उपेन्द्र-द्विवेदी इत्यनेन रविवारस्य दिल्ली-नगरे सेनाध्यक्षरूपेण कार्यभारं स्वीकृतम्। जनरल-मनोज-पाण्डेयः चतुरधिकदशकेभ्यः विशिष्ट सेवां प्रदाय सेवानिवृतः अभवत्। स्वकीये सुदीर्घकार्यकाले सः विविध-पदेषु सेवाम् अयच्छत्।

महिला क्रिकेटनिकषस्पर्धा
- स्नेहा-राणा इत्यनया
दक्षिण अफ्रीकां विरुध्य
अष्टक्रीडकान् सम्पात्य
कीर्तिमत् विरचितम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली।

महिला-क्रिकेट-स्पर्धायां भारतीय चक्रीयकन्दुकक्षेपिकया स्नेहा-राणा इत्यनया एम.ए. चिदम्बरं क्रिकेट क्रीडाङ्गणे एकाक्यां निकषक्रिकेटस्पर्धायां तृतीये दिवसे दक्षिण अफ्रीकां विरुध्य अष्टक्रीडकान् सम्पात्य कीर्तिमत् विरचितम्।

मनसः वार्ता- प्रधानमन्त्रिणा संविधानसंहितां प्रति, राष्ट्रस्य लोकतान्त्रिकव्यवस्थां प्रति च जनविश्वासाय जनेभ्यः धन्यवादाः प्रदत्ताः

□ Mann Ki Baat : आकाशवाण्यां संस्कृतवार्ता-सम्प्रसारणस्य पञ्चाशततमं वर्षमभिलक्ष्य प्रधानमन्त्रिणा आकाशवाणी-परिवारं प्रति मनोगते कार्यक्रमे शुभाशंशाः सम्प्रेषिताः

□ Mann Ki Baat : प्रधानमन्त्रिणा श्रीमोदिना अस्मिन् वर्षे पर्यावरण-दिवसावसरे समारम्भस्य 'एक पेड़ माँ के नाम' इति कार्यक्रमस्य विषये उक्तं यत् स्वकीयया मात्रा सह उतो वा मातुः नाम्ना एकः पादपः रोपणीयः

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली। प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी स्वकीये आकाशवाणीतः प्रसारिते 'मन की बात' इति कार्यक्रमे देशवासिनः प्रति आभारभावान् व्यक्तीकृतवान्। तेन संविधानसंहितां प्रति, राष्ट्रस्य लोकतान्त्रिक-व्यवस्थां प्रति च जनविश्वासाय, सामान्य लोक-सभानिर्वाचनानन्तरं प्रसारिते अस्मिन् एकादशोत्तर-एकशततमे मन की बात इति धारावाहिके कार्यक्रमे गत प्रातः एकादशवादने राष्ट्र सम्बोधयता उक्तं यत् अस्य वर्षस्य निर्वाचनम् विश्वस्य सर्वाति बृहत्तमं निर्वाचनमासीदिति। यत्र पञ्चषष्टिकोटिजनैः मतदानं कृतम्। श्रीमोदिना अस्मिन् वर्षे पर्यावरण-दिवसावसरे समारम्भस्य 'एक पेड़ माँ के नाम' इति कार्यक्रमस्य विषयेऽपि चर्चा कृता।

तेनोक्तं यत् स्वकीयया मात्रा सह उतो वा मातुः नाम्ना एकः पादपः रोपणीयः इति। योगस्य विषये चर्चा कुर्वन् प्रधानमन्त्री उक्तवान् यत् आसंसारं दशमः विश्वयोगदिवसः सोत्साहेन परिपालितः। तेनोक्तं यत् योगदिवसस्य आयोजनं यथायथं अग्रे वर्धते, तथैव नूतन-कीर्तिमदपि संरचयदस्ति। प्रधानमन्त्रिणा एतदपि उक्तं यत् अग्रिममासस्य अस्मिन्नेव कालांशे पेरिस ओलम्पिकाख्यः क्रीडाकुम्भः समारम्भ्यति। तेनोक्तं यत् अस्मिन् क्रीडाकुम्भे कतिपय प्रकरणानि पप्रथमतया दृष्टिपथं समायास्यन्ति। प्रधानमन्त्री उक्तवान् यत् आराष्ट्रम् इच्छति यत् क्रीडकाः पदकानि संगृह्य प्रत्यावर्तयेयुरिति। प्रधानमन्त्री मोदी उक्तवान् यत् कुवैतप्रशासनेन स्वकीये आकाशवाणी कार्यक्रमे एकः कार्यक्रमः हिन्दीभाषायाः अपि समारम्भोऽस्ति।

संस्कृतवार्ता-सम्प्रसारणस्य अयं पञ्चाशततमः वर्षः अस्ति, प्रधानमन्त्रिणा आकाशवाणी-परिवाराय शुभाशंशाः सम्प्रेषिताः

ध्यातव्यमस्ति यत् आकाशवाण्याः संस्कृतवार्तावर्गस्य स्वर्णजयन्तिवर्षः अद्यारभते। संस्कृतवार्तायाः प्रथमप्रसारणं चतुस्सप्तत्यधि-कैकोनविंशत्तमख्रिष्टाब्दस्य जूनमासस्य त्रिंशत्तमदिनाङ्कतः आकाशवाणीकेंद्रात् समारम्भम्। पूर्वं पञ्चनिमेषात्मिका दैनिकसंस्कृतवार्ता प्रातः नववादने सम्प्रसारिता, तदुपरान्ते च अस्याः प्रसारणकालः पञ्चोनसप्तवादनमजायत। दशनिमेषात्मकञ्च द्वितीयप्रसारणं सन्ध्यायां दशाधिकषड्वादाने अभवत्, अनन्तरञ्च कालोऽयं परिवर्त्य विंशतिनिमेषाधिकषड्वादनमभवत्। स्वस्यां विशिष्टशैल्यां, आकाशवाणीवर्गः विगतैकोनपञ्चाशत्तमवर्षेभ्यः भारतस्य नागरिकान्तं यावत् संस्कृतभाषायां संस्कृतवार्ताः प्रापयन्नस्ति। प्रधानमन्त्रिणा मन की बात इति कार्यक्रमे अग्रे उक्तं यत् जूनमासस्य त्रिंशदिनाङ्कः इतोऽपि एकेन कारणेनापि विशिष्टः अस्ति, यतो हि दिवसोऽयं हलदिवसरूपेणापि परिपाल्यते। तेनोक्तं दिवसोऽयं झारखण्डस्य वीरयोः सिद्ध-कान्हू चेत्येतयोः साहसपराक्रमेण सम्बद्धोऽस्ति। याभ्यां-ब्रिटिश-अत्याचाराणां विरोधः विहितः आसीत्। प्रधानमन्त्रिणा मन की बात इति कार्यक्रममाध्यमेन जनैस्सह संयोजने साफल्याय प्रसन्नता अस्ति प्रकटिता। नेतोक्तं यत् मन की बात इति कार्यक्रमे भारतस्य समृद्ध संस्कृतिविषये, इतिहास-विषये विकसितभारतस्य विनिर्माणे च परिचर्चा सातत्यं प्रवहिष्यतीति।

ऋतुविज्ञानकेन्द्रम् - आगामिषु द्वित्रिषु दिवसेषु

उत्तरभारतस्य कतिपय-भागेषु दक्षिण-पश्चिम वर्षतोः वरीवर्धनाय परिस्थितयः अनुकूलाः

हिमसंस्कृतवार्ताः - नवदेहली। भारतीय-ऋतुविज्ञानविभागेन उक्तं यत् आगामिषु द्वित्रिषु दिवसेषु पश्चिमराजस्थान, हरियाणा, चण्डीगढ, पंजाबस्य कतिपय भागेषु पश्चिमोत्तरप्रदेश, हिमाचलप्रदेश, जम्मोः अवशिष्ट भागेषु च दक्षिण-पश्चिम वर्षतोः वरीवर्धनाय परिस्थितयः अनुकूलाः सन्तीति। विभागेनोक्तं यत् उत्तराखण्ड, हिमाचलप्रदेश, पंजाब, हरियाणा, चण्डीगढ, उत्तरप्रदेश, पूर्वीराजस्थान, मध्यप्रदेशे च त्रिचतुर्दिवसेषु उन्कटवर्षायाः अस्ति सम्भावना।

सुभाषितम्

या दुस्त्यजा दुर्मतिभिः
या न जीर्यति जीर्यतः।
योऽसौ प्राणान्तिको रोगः
तां तृष्णां त्यजतः सुखम्।।

भावार्थ- अर्थात्- दुष्ट बुद्धिवाले मनुष्यों के लिए जिसे त्यागना अत्यन्त कठिन है, जो शरीर के जरा-शीर्ण हो जाने पर भी स्वयं जीर्ण नहीं होती तथा जिसे प्राण-नाशक रोग बताया गया है, उस तृष्णा को जो त्याग देता है, उसी को सुख

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

चलचित्रवार्ताः

प्रभासस्य 'कल्कि'
चलचित्रं दृष्ट्वा
रजनीकान्तः प्रशंसितवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः - जगदीश डाभी, मुम्बई।

प्राप्तनूतनावार्तानुसारं प्रभासस्य 'कल्कि' चलचित्रं दृष्ट्वा रजनीकान्तः प्रशंसितवान्। रजनीकान्तः अवदत् यत् एतत् महाकाव्यात्मकं चलचित्रम् अस्ति। भाग- 2 इत्यस्य उत्सुकतापूर्वकम् अहं प्रतीक्षां करोमि। रजनीकान्तः द्विटरे मध्ये द्वीट कृत्वा लिखितवान् यत् कल्कि चलचित्रं दृष्ट्वान्, अतीव सुन्दरम्! किं महाकाव्यं चलचित्रम्! निर्देशकः नाग आश्विनः भारतीयचलचित्रं भिन्नस्तरं प्रति नीतवान्। मम प्रिय मित्रम् अश्विनीदत्तः, अमिताभ बच्चनः, प्रभासः, कमल हासनः, दीपिका पादुकोणः एवं 'कल्कि 2898' इत्यस्य दलं हार्दिक्यः अभिनन्दनम्। भाग- 2 इत्यस्य उत्सुकतापूर्वकं प्रतीक्षां करोमि। ईश्वरः आशीर्वादं ददातु। इति दक्षिण-नायकस्य प्रभासस्य 'कल्कि' चलचित्रं दृष्ट्वा दक्षिणस्य प्रसिद्धाभिनेता रजनीकान्तः प्रशंसितवान्।

‘होशियारसिंहः वदेत् सः विधायकपदात् किमर्थं त्यागपत्रं दत्तवान् अधुना पुनः उपनिर्वाचनं किमर्थं प्रतिस्पर्धयति’

हिमसंस्कृतवार्ता: - देहरा। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः देहरा- विधानसभाक्षेत्रस्य धार-भटेहड़- मसरूर- धंगड़- बिलासपुर- सकरी- लोअर सुनेहत- सुनेहत- दयाल- धजाग- धार इत्यत्र च कांग्रेसपार्टीति दलस्य प्रत्याशी तथा स्वधर्मपत्न्याः कमलेशठाकुरायाः पक्षे प्रचारं कृतवान्। भाजपायाः उपरि आक्रमणं कुर्वन् मुख्यमन्त्री अवदत् यत् विपक्षनेता जयरामठाकुरः अन्ये च भाजपानेतारः मूषावादस्य व्यसनं कृतवन्तः। जयरामठाकुरः दिवसस्य स्वप्नं पश्यति, परन्तु भाजपा मूषावादं कृत्वा सत्तां न आगमिष्यति। सः अवदत् यत् पूर्व जयरामठाकुरः हिमाचलप्रदेशे ४ जून दिनाङ्के भाजपासर्वकारस्य निर्माणं भविष्यति इति विश्वासं कुर्वन् आसीत्, परन्तु तस्य वचनं मिथ्या सिद्धं जातम् अधुना सः भाजपासर्वकारस्य निर्माणस्य नूतनाः तिथयः दत्त्वा जनसामान्यस्य मध्ये स्वस्य उपहासं करोति।

मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् पूर्वविधायकः होशियारसिंहः देहराक्षेत्रस्य जनान् वदेत् यत् सः विधायकपदात् किमर्थं त्यागपत्रं दत्तवान्, अधुना पुनः विधायकत्वेन उपनिर्वाचनं प्रतिस्पर्धयति इति। सः अवदत् यत् भाजपानेतृभिः होशियारसिंहेन च एतत् उपनिर्वाचनं जनसमूहे आरोपितम्। सः अवदत् यत् काङ्ग्रेसस्य विधानसभायां ३८ विधायकाः सन्ति, भाजपा कस्यापि परिस्थितौ सत्तां न आगमिष्यति। सः अवदत् यत् होशियारसिंहः स्वस्य विधायकसदस्यतां भाजपां प्रेषितवान्, प्रभावेन च विधायकपदात् त्यागपत्रं दत्तवान्। सः अवदत् यत्

पूर्वविधायकः केवलं स्वस्य होटेल- रिसोर्ट- विषये एव चिन्तयति स्म, सार्वजनिककार्यैः सह कदापि तस्य समीपं न आगतः इति। सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत् यत् देहरायाः भाग्यं भविष्यति यत् होशियारसिंहः विधायकपदात् त्यागपत्रं दत्तवान् अधुना काङ्ग्रेसपक्षेण तस्य पत्नी इतः एव स्थापिता। सः अवदत् यत् इन्दिरागान्धी- प्रियभगिनी- सुखसम्मान- निधियोजनायाः अन्तर्गतं देहरा विधानसभाक्षेत्रे प्रायः एकसहस्रं महिलानां कृते प्रतिमासं १५०० रुप्यकाणां वृत्तेः अंशद्वयं प्राप्तम् अवशिष्टानां प्रपत्राणां सत्यापनस्य कार्यं च प्रचलति। सत्यापनस्य समाप्तेः अनन्तरं पात्रमहिलानां वित्तकोषसंख्यासु पेन्शनरूपेण प्रतिमासं १५०० रुप्यकाणि प्रदत्तानि भविष्यन्ति। सः अवदत् यत् देहरा-क्षेत्रस्य विकासे कोऽपि त्यक्तः न भविष्यति, अत्रत्यानां जनानां कृते मार्ग-विद्युत्-जल-सुविधाः च प्रदातुं प्रचुरं धनं उपलब्धं भविष्यति।

मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् विगतसार्धैकवर्षस्य कार्यकाले राज्यसर्वकारेण ग्रामाणाम् अर्थव्यवस्थां सुदृढं कर्तुं बहवः योजनाः आरब्धाः। प्राकृतिककृषिद्वारा उत्पादितं गोधूमं प्रतिकिलो ४० रुप्यकाणां दरेण, कुक्कुटस्य च ३० रुप्यकाणि प्रतिकिलोदरेण क्रयणं भविष्यति इति सः अवदत्। तेन सह गोदुग्धं प्रतिलीटरं ४५ रुप्यकेण, महिषदुग्धं च ५५ रुप्यकेण प्रतिलीटरं क्रयणं क्रियते। सः अवदत् यत् काङ्ग्रेसमण्डलस्य ढगवारे २५० कोटिरुप्यकाणां व्ययेन दुग्धप्रक्रियाकरण-एककं स्थापितं भवति, येन दुग्धक्रयणेन कृषकाणाम् अर्थव्यवस्था सुदृढां कर्तुं शक्यते।

सः अवदत् यत् इन्दौरायां ३०० कोटिरुप्यकाणां व्ययेन पेप्सी-संयन्त्रं स्थाप्यते, यत्र जनाः जीविकां प्राप्नुयुः। एतदतिरिक्तं देहरा-विधानसभाक्षेत्रे ६५० कोटिरुप्यकाणां व्ययेन अन्ताराष्ट्रीयस्तरस्य जन्तुशालायाः निर्माणं क्रियते, यस्मिन् २ सहस्राणि जनाः जीविकायाः अवसराः प्राप्नुयुः। अपि च राज्यसर्वकारेण पोङ्गजलबन्धे जलक्रीडायाः आरम्भार्थं १०० कोटिरुप्यकाणां राशिः विनियोजिता अस्ति। सः अवदत् यत् राज्यसर्वकारः ७० वर्षाणाम् उपरि वृद्धानां कृते २५ लक्षरुप्यकाणां यावत् निःशुल्क-चिकित्सासुविधां प्रदाति। सः अवदत् यत् भाजपायाः किमपि साहाय्यं न प्राप्य अपि राज्यसर्वकारेण गतवर्षस्य आपदायां प्रभावितानां २२ सहस्राणां परिवाराणां पुनर्वासः कृतः, तेषां कृते क्षतिपूर्तिराशौ ऐतिहासिकवृद्धिः कृता।

देहरा कदापि दिवाप्रकाशे न दृष्टम्' इति भाजपाप्रत्याशिना होशियारसिंहेन कमलेशठाकुरस्य उपरि कृतं वाक्प्रहारम्

हिमसंस्कृतवार्ता: - देहरा।

देहरातः भाजपा प्रत्याशी होशियारसिंहः अवदत् यत् मुख्यमन्त्री तस्य पत्नी च सम्प्रति स्वराजनैतिकमहत्वाकांक्षायाः पूर्तये देहरायां भूमिम् अन्विष्यन्ते। सः अवदत् यत् सा राजनैतिकरोटिकां सेकयितुं देहरानगरम् आगता अस्ति। मुख्यमन्त्रिणः पत्नी अद्यपर्यन्तं देहरानगरं न आगता किन्तु निर्वाचनप्रतियोगितायाः समयः अभवत् तदा सा देहरां स्मृतवती।

कमलेश! जनानां भावनाभिः सह क्रीडनं त्यजतु

देहराजनाः काङ्ग्रेस-प्रत्याशीतः ज्ञातुमिच्छन्ति यत् ते तां कदापि देहरायां दिवा-प्रकाशे न दृष्टवन्तः, यदि सा रात्रौ अन्धकारे इतः बहिः आगता, तर्हि कथयतु यत् सा कतिवारं देहरायाः मृत्तिकायां पदानि स्थापितवान्। तथापि तस्याः मातृगृहं जसवां परागपुरस्य नलसुहायाम् अस्ति, सः देहरायाः पुत्रः अस्ति।

सुक्खुः सर्वकारे आक्रमणं कृतवान्

ये जनाः राज्ये सर्वत्र तालाबन्दी, संस्थानां पिहितकरणं च कृतवन्तः तेषां कृते देहराविषये चिन्ता न करणीया। सः अवदत् यत् कमलेश वदति यत् तस्य जन्म व्यवसायः च हिमाचलात् बहिः अस्ति, अतः सः अपि तस्यै सूचयितुम् इच्छति यत् तस्याः जन्मस्थानं अपि तत्समीपस्थे विधानसभाक्षेत्रे जसवां परागपुरे अस्ति न तु देहरानगरे।

शिमलायां पेयजलसंकटात् निवृत्तिः, सहस्राणि जनाः इदानीं तृतीयदिने आपूर्तिं प्राप्स्यन्ति

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला।

शिमलानगरम् इव ग्राम्यक्षेत्रेषु सहस्राणि पेयजलग्राहकाः अपि तृतीयदिने जलं प्राप्नुयुः। एतेषु क्षेत्रेषु सप्तमे अष्टमे च दिने सार्धैकमासपर्यन्तं जलं प्राप्यते स्म। अधुना जलशक्तिविभागेन एतेषु क्षेत्रेषु नियमितरूपेण जलस्य आपूर्तिः करणीया इति निर्देशाः कृताः। अधुना विभागेन टैंकर- वाहनानाम् आपूर्तिः स्थगिता अस्ति। जलशक्तिविभागस्य अनुसारं मानसूनस्य आगमनेन शिमलामण्डले निरुद्धाः पेयजलपरियोजनाः पुनः आरब्धाः सन्ति। एतेषु कासुम्पटीमण्डलस्य ४५ पेयजलयोजनाः अपि सन्ति ये प्रायः एकमासपर्यन्तं निरुद्धाः आसन्। अस्य कारणात् भट्टाकूफर, मल्याना, मेहली, ब्योलिया, दनैन, छकडैल, भराड़ी दुधली, चम्याना इत्यादिषु समीपस्थेषु क्षेत्रेषु पेयजलरखाभ्यः जलापूर्तिः स्थगिता अभवत्। विभागः टैङ्करद्वारा जनानां कृते पेयजलं प्रदाति स्म। विभागस्य अनुसारं वर्षाकारणात् एतासु परियोजनासु जलस्तरः वर्धितः अस्ति। वर्षाणां अनन्तरं तेषु पङ्कम् अभवत्, परन्तु शनिवासरत् आरभ्य सर्वासु योजनासु जलपम्पिंग् सामान्यं जातम्। एतादृशी परिस्थितौ

जलशक्तिविभागेन रविवासरत् एव तृतीयदिनस्य कृते सर्वेषु क्षेत्रेषु जलापूर्तिः आरब्धा अस्ति। कसुम्पटीमण्डले कुलम् ४६३ पेयजलयोजनाः सन्ति, तेषु सर्वेषु जलस्तरस्य वृद्धेः अनन्तरं जनानां कृते सम्बलं दीयते।

नगरनिवासिनः अपि आश्रयं प्राप्तुम् आरब्धवन्तः

गिरीपरियोजनायां पङ्कस्य स्थगनस्य अनन्तरं अभवत् ततः परं नगरवासिभिः अपि आश्रयं प्राप्तुं आरब्धम् अस्ति। गतपञ्चदिनात् चतुर्थदिनं यावत् नगरस्य अधिकांशक्षेत्रेषु जलं प्रवहति स्म। अधुना गिरीतः आपूर्तिवृद्धेः अनन्तरं तृतीयदिनस्य कृते नगरे जलं प्राप्तुं आरब्धम् अस्ति। कम्पनी कथयति यत् शीघ्रमेव सम्पूर्णे नगरे तृतीयदिवसस्य जलकार्यक्रमः कार्यान्वितः भविष्यति। रविवासरे सर्वाभ्यः परियोजनाभ्यः नगरे ४२.३९ एमएलडी जलं प्राप्तम्। एतत् सामान्यतः त्रयः एमएलडी न्यूनम् अस्ति। कम्पनी तृतीयदिने संजौलीक्षेत्रस्य अधिकांशक्षेत्रेषु जलस्य आपूर्तिं आरब्धवती अस्ति।

अधुना जलं नियमितरूपेण उपलब्धं भविष्यति- अभियंता

“सर्वासु पेयजलयोजनासु मानसूनवृष्ट्या जलस्तरः वर्धितः अस्ति। विभागेन पम्पिंग् वर्धितम् अस्ति, जनाः पूर्ववत् वैकल्पिकदिनेषु जलं दातुं प्रार्थिताः सन्ति। पंचायतेभ्यः जलप्रदातुं नियुक्तं टैंकरयानमपि निवृत्तम् अस्ति।”

-विनोदशर्मा, सहायक-अभियंता, जलशक्तिविभागः, कासुम्पटीमण्डलम्

कः कथयति यत् वास्को दा गामा भारतम् आविष्कृतवान्, असत्यः इतिहासः किमर्थं पाठ्यते!

sudha_sathaye@yahoo.com

भारतदेशः आङ्ग्लैः न आविष्कृतः, सः शाश्वतः अस्ति तस्य अपि प्रमाणानि सन्ति। इतिहासः सदा विजयेन लिखितः भवति इतिहासः न अपितु विजयस्य कथा एव। भारतेन सह अपि तथैव अभवत्, प्रथमम् इस्लामिक-आक्रमणं ८०० वर्षाणां शासनं च ततः २०० वर्षाणां ब्रिटिश शासनेन अस्य देशस्य इतिहासलेखनं एतादृशं प्रभावं कृतम् यत् अद्यत्वे अपि जनाः भारतस्य निर्माणं आङ्ग्लैः निर्मितम् इति अनुभवन्ति। आङ्ग्लानाम् आगमनात् पूर्वं भारतस्य अस्तित्वं नासीत् इति जनानां मनसि गहनभावना वर्तते। अधुना एव साक्षात्कारे 'इतिहास_बफ' इति कथयन् अभिनेता सैफ अली खानः अवदत् यत् भारतसदृशः काऽपि अवधारणा आङ्ग्लानां आगमनात् पूर्वं अस्तित्वं नासीत् इति मम मतम्। एतत् आश्चर्यं न भवति। विगत ७० वर्षेषु इस्लामधर्मम् आङ्ग्लान् च केन्द्रे स्थापयित्वा इतिहासस्य पाठनस्य परिणामः एतत् अस्ति।

ब्रिटिशकालस्य इतिहासकाराः स्वस्य अयं महाद्वीपः अन्येषां सर्वेषां नूतनानां अवगमनानुसारम् इतिहासं लिखन्ति स्म, यथा विजेता लिखति अर्थात् स्वस्य प्रशंसायाम्। एतत् तेन स्वपुस्तकेषु लिखितं यत् पाठकाः तस्य आगमनात् पूर्वं भारत इति देशः नासीत्, यत् किमपि निर्मितं तत् केवलम् आङ्ग्लानां योगदानम् इति अनुभवन्ति। तदनन्तरं अस्माकं देशस्य सिकोफण्टिक-इतिहासकाराः अपि तस्यैव आधारेण तस्य प्रशंसाम् अकरोत्। अस्य कारणात् अद्यत्वे अस्माकं देशे यत्किमपि इतिहासः पाठ्यते तत् पठित्वा आङ्ग्लानां आगमनात् पूर्वं भारतस्य अस्तित्वं नासीत् इति भावः प्राप्यते। भारतदेशः ७० वर्षीयः देशः नास्ति। एषा सहस्रवर्षपुराणी सभ्यता अस्ति या भौगोलिकस्थानेन परिचिता अस्ति। भारतस्य जनाः एतावन्तः वृद्धाः सन्ति यत् सनातन इति उच्यते अर्थात् यत् सदा अर्थात् अनादिकालात् प्रचलति। विष्णुपुराणे स्पष्टतया लिखितम् अस्ति।.....

“उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणं। वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः।” अस्य अर्थः यत् “समुद्रस्य उत्तरतः हिमालयस्य दक्षिणदिशि यः देशः भारतः अत्रत्याः जनाः भारतीयाः सन्ति” इति। प्रथमं पृथिव्याः भूगोलस्य विषये चर्चा कुर्मः। अद्यत्वे वर्तमानभूगोले अस्मान् उपदिश्यते यत् पङ्केआ पृथिव्याः प्रथमः महाद्वीपः अथवा महामहाद्वीपः आसीत्।

महाद्वीपानां (एशिया, आफ्रिका, उत्तर-अमेरिका, दक्षिण-अमेरिका, यूरोप, अण्टार्कटिका, आस्ट्रेलिया च) माता अपि अस्ति। विवर्तनिकपटलानां गतिना पङ्केआमहाद्वीपः विघटितः अभवत्, सः एतेषु ७ महाद्वीपेषु भग्नः अभवत्। गोण्डवाना पाङ्केया दक्षिणभाग उच्यते। गोण्डवानाभूमिः प्रायद्वीपीयभारतम्, दक्षिण अमेरिका, दक्षिणाफ्रिका, अण्टार्कटिका च अन्तर्भवति। अङ्गारः पङ्केया उत्तरभागः इति उच्यते। अङ्गराभूमिः एशिया (प्रायद्वीपीयभारतं विहाय), उत्तर-अमेरिका, यूरोपदेशः च अन्तर्भवति। अधुना पश्यामः यत् अस्माकं वेदपुराणेषु किं लिखितम् अस्ति। मत्स्यमहापुराणे सर्वे सप्तमुख्यमहाद्वीपाः वर्णिताः सन्ति। सप्तद्वीपेषु जम्बूद्वीपः, लक्षद्वीपः, शात्मालद्वीपः, कुशद्वीपः, क्रौञ्चद्वीपः, शकद्वीपः, पुष्कद्वीपः च वर्णिताः सन्ति। जम्बूद्वीपस्य विस्तरेण भौगोलिकवर्णनम् अस्ति। अद्य यत् एशिया इति कथ्यते तत् जम्बूद्वीप इति नाम्ना प्रसिद्धम् आसीत्। जम्बूद्वीपं समन्ततः लक्षयोजनानां परिमाणं लवणजलस्य वलयरूपं समुद्रं परितः अस्ति। जम्बूद्वीपस्य विस्तारः एकलक्षयोजना अस्ति। अस्मिन् द्वीपे जम्बू (जमुन्) वृक्षस्य प्रचुरत्वात् अस्य द्वीपस्य नाम जम्बू द्वीप इति अभवत्।

“जम्बूद्वीपः समस्तानामतेषां मध्य संस्थाः, भारतं प्रथम वर्षं तत् किम्पुरुषं स्मृतिम्- 1999। हरिवर्षं तथा विन्ध्यमेरोर्दक्षिन्तो द्विज। राम्यकान् वर्षं तस्यावनुहिरण्यम्, उत्तर- कुर्वश्चैव यथा वै भारतं तथा। नव सहस्रमेकामतेश्च द्विजसत्तम, इलावृतं च तम्मध्यवर्नो मेरुरुच्छा। भद्रश्च पूर्वतो मेरोः केतुमालां च पश्चिमे। एकादशं शतायामः पदपगिरीकेतवः जम्बूद्वीपस्य संजबूर्णं हेतुर्महमुने।”

-विष्णुपुराणम्

भारतवर्षस्य अर्थः भारतराजस्य प्रदेशः अस्य भारतस्य राजानः पुत्रस्य नाम सुमती आसीत्। वायुपुराणम् अस्य विषयस्य विषये वदति- “सप्तद्वीपारिक्रान्तं जम्बुद्वीपां निबोधत। अग्रिधं ज्येष्ठदयदं कन्यापुत्रं महाबलम्। प्रियव्रतोअभ्यशिश्रुतं जम्बूद्वीपेश्वरंरिपम्। तस्य पुत्रं बभूवुर्हि प्रजापतिसमौजाः। ज्येष्ठो नभिरिति ख्यातस्तस्य किम्पुरुशोआनुजः। नभेर्हि सर्गं वक्ष्यामी हिमहा तन्निबोधत।” ऋग्वेदे आर्याणां निवासस्थानं 'सप्तसिन्धु' प्रदेश इति उक्तम् अस्ति। ऋग्वेदस्य सूक्तनदी (१०.७५) इत्यत्र आर्यनिवासेषु प्रवहन्तीनां नद्यः वर्णनं दृश्यते, मुख्यानि सन्ति- कुभा (काबुलनदी), कुगु (कुरीम), गोमती (गोमाल), सिन्धु, परुशनी (रावी), शुतुद्रि (सतलज), विटास्ता (झेलुम), सरस्वती, यमुना तथा गंगा। आर्याः सम्पूर्णां नदीं तस्याः विस्तारितं क्षेत्रं च परितः निवसन्ति स्म। एतदतिरिक्तं महाभारते पृथिव्याः वर्णनं वर्तते। “सुदर्शनं प्रवाक्ष्यामि द्विपां तु कुरुनन्दन। परिमन्दलो महाराज द्विपो सौ चक्र संस्थः॥ यथा हि पुरुषः पश्येदादर्षं मुखमत्मनः। सुदर्शनद्वीपात् च दृश्यमानं चन्द्रमण्डलम्। द्विरंशे पिप्पलस्र द्विरंशे च शशो महान्।”

-वेदव्यासः, भीष्मपर्व, महाभारतम्)

अहो कुरुनन्दन! सुदर्शननाम अयं द्वीपः वृत्तवत् परिवृतः, यथा पुरुषः दर्पणे मुखं पश्यति, तथैव चन्द्रप्रकाशे अयं द्वीपः दृश्यते। पिप्पलः द्विधा दृश्यते महान् शशः (शशः) द्विधा दृश्यते। अर्थात्- द्वे अंशे पिप्पलस्य अर्थः पीपलस्य पत्रद्वयमिव दृश्यते तथा च द्वयोः अंशयोः शश अर्थात् शशस्य आकारः इव दृश्यते। कागदपत्रे भवन्तः पीपलपत्रद्वयं पश्यन्ति।

-सुधा साठ्ठे मुंबई

॥ हिन्दूधर्मरक्षणम् ॥

हिन्दवः स्वस्य अस्तित्वम् अबाधितं रक्षितुं प्रायः अनुत्सुकाः एव न अपि तु असम्मताः अपि दृश्यन्ते। 'हिन्दूजनाः एकीभूताः न भवन्ति' इति आक्रोशकारिभिः एतस्याः समस्यायाः यन्मूलं तत्र एव अवधानं न दीयते। हिन्दूनां असम्मतेः अनुत्सुकतायाः कारणम् अस्माकं पूर्वतनी भेदभावपूर्णा समाजव्यवस्था एव। सनातनधर्मः रक्षणीयः नाम किं करणीयम्? इत्युक्ते यया अस्पृश्यतासदृशी भयङ्करी मानवताहीना प्रथा जनिता सा जन्मगता चातुवर्ण्यव्यवस्था तथैव पूर्वरूपेण प्रचालनीया इत्येतत् स्वाभाविकं समीकरणं बहूनां मनसि विद्यते इत्यतः सनातनधर्मस्य रक्षणस्य यदा यदा उद्घोषः श्रूयते तदा हिन्दूनामेव एकः महान् वर्गः मुसलमानानां (तेषां सर्वानपि दोषान् अविगणय्य) समर्थनं कर्तुं प्रच्छन्नरूपेण कटिबद्धः भवति।

सनातनधर्मेण निर्मितायाः समाजरचनायाः मूलतत्त्वमेव चातुवर्ण्यम्। तत् हिन्दुसमाजस्य अविभाज्यम् अङ्गम्। एषा व्यवस्था अस्माभिः यदाप्रभृति केवलं जन्मगता कृता तथा च तदेव हिन्दुसमाजस्य प्रधानं वैशिष्ट्यमिति दर्शयितुं प्रारब्धं तदाप्रभृति हिन्दुसमाजस्य नाशबीजमेव आरोपितम् अभवत्। धर्मनिरपेक्ष- आङ्ग्लशिक्षणस्य पाश्चात्यसंस्कृतेश्च प्रभावात् जन्मगतचातुवर्ण्यस्य अन्याय्यचतुरस्रकं भित्वा बहिर्गमनाय अवसरः जनैः प्राप्तः। तस्य आनुषङ्गिकपरिणामः नाम वस्त्रधारणाद्याचरणादीनां हिन्दुप्रथापद्धतीनामपि तैः त्यागः कृतः। इदानीं ते केवलं नामधारिणः हिन्दवः अन्तरेण च ९०% पाश्चात्याः वर्तन्ते।

एतादृशस्य हिन्दूधर्मस्य रक्षणस्य कृते प्राणदानायापि सज्जाः भविष्यन्ति इति अपेक्षाकरणं निष्फलमेव।

अतः "हिन्दूधर्मं रक्षन्तु हिन्दुधर्मं पालयन्तु" इत्येवम् उद्घोषकारिभिः प्रथमतः एतत् स्पष्टीकर्तव्यम् यत् तस्याः पूर्वतन्याः भेदभावयुक्तायाः जन्मगतचातुवर्ण्यव्यवस्थायाः कां गतिं ते चिन्तयन्ति इति। एतस्य उत्तरं कोऽपि धर्माचार्यः न स्पष्टरूपेण न ददाति प्रत्युत सः अप्रत्यक्षरीत्या तामेव अन्यायकारिणीं जन्मगतव्यवस्थां समर्थयन् दृश्यते। उदाहरणार्थम् "अखण्डहिन्दुराष्ट्रम्" इत्यादि उद्घोषयन्

सनातनधर्मस्य तथाकथितः अध्वर्युः धीरेंद्रशास्त्री पदस्पर्शं कर्तुमागतम् एकं जनं "त्वं अस्पृश्यः अतः मम पादस्पर्शं मा कुरु" एवम् उक्त्वा तं दूरीकरोति। तर्हि एतादृशं सनातनधर्मं धिक्कृत्य सः जनः अन्यधर्मम् आश्रित्य हिन्दूनामेव विरोधाय सज्जः भवेत् तर्हि कस्य दोषः सः? पूर्वतनी अन्याय्यसमाजरचनां समर्थयतः सनातनधर्मस्य पुनरानयनस्य अट्टहासः केवलं एतस्य विरोधस्य तीव्रताम् एव दुर्धर्षा कुर्यादिति निश्चप्रचम्। सर्वधर्माणाम् उत्तमवैशिष्ट्यानि स्वीकृत्य (अन्येषु धर्मेषु किमपि उत्तमं स्वीकार्यं वा नास्ति अस्माकमेव सर्वम् सर्वोत्कृष्टम् इत्यपि अस्माकम् एका मूढता अहङ्कारश्च) समताधिष्ठितस्य समाजस्य निर्माणाय नव्यः स्मृतिग्रन्थः विवेकशालिभिः विद्वद्भिः निर्मातव्यः इति अस्माकं पुरतः विद्यमानं महत्कार्यम्। एतादृशः प्रथमः प्रयत्नः नाम अस्माकं संविधानम्। तस्मिन् कालानुरुपाणि परिष्करणानि सम्पाद्य तस्य धर्मेण सह सम्बन्धं जनयित्वा धर्मस्य समाजधारणातत्त्वानि अधिकाधिकं परिष्कृतानि समतावादिनि यथा भवेयुः तथा प्रयत्नो विधेयः। एतदकृत्वा 'वयं पूर्वस्मृतिभिः उक्तम् अन्यायकारिणीं व्यवस्थामेव पुनः आनयामः' एतादृशं प्रच्छन्नाभिप्रायं स्वीकृत्य सनातनधर्मस्य नाम्ना हिन्दूनां एकत्रीकरणस्य प्रयत्नाः कियता प्रमाणेन सफलाः भवन्तः सन्ति तदस्माभिः निर्वाचनकाले दृष्टमेव। अतः अस्मिन्विषये सर्वेषां हिन्दुविदुषां सन्तुलितविचारः तस्य समाजे चोपस्थापनं नितराम् आवश्यकम्।

श्री अभिजित् तोडकरः
abhitrkr9@gmail.com

वर्षा आरब्धा, केएमसी-कम्पनी न सर्वं मलिनावशेषम् अपसारितवती न च अधुनापि किमपि व्यवस्थां कृतवती

हिमसंस्कृतवार्ता: - मण्डी।

वर्षर्तुः आरब्धा अस्ति, तस्मात् राज्ये हानिः भवितुं आरब्धा अस्ति। चण्डीगढ- मनाली- राजमार्गे मण्डी-पण्डोहयोः मध्ये ६, ९ माइलपर्यन्तं यावत् गतवर्षर्तौ यत् विनाशं कृतं तत् स्मरणं कृत्वा सर्वेषां आत्मा कम्पते। मण्डी-पण्डोहयोः मध्ये चतुर्णां जनानां प्राणाः गताः आसन्, यत्र एकः लघुः बालकः अपि आसीत्, परन्तु अस्मिन् समये चतुष्पार्श्वस्य निर्माणे संलग्ना केएमसी-कम्पनी बृहत्तरस्य दुर्घटनायाः, अप्रियघटनायाः च प्रतीक्षां कुर्वती अस्ति। ६, ९ माइलस्य समीपे एतावता गतवृष्टौ केवलं नाममात्रमेव पतितस्य मलिनस्य किञ्चित् भागं दूरीकृत्य शेषं मलिनमवशेषं यथावत् शयितं त्यक्तवती, यत् अस्मिन् समये विनाशं कर्तुं गच्छति। एतयोः स्थानयोः अपि कम्पनीप्रबन्धनेन स्वस्य यन्त्राणि अपसारितानि सन्ति। एन. एच. ए. आई- संस्थायाः, जिलाप्रशासनस्य च अनेकाः तर्जनाः अभवन् अपि कम्पनीप्रबन्धने कोऽपि प्रभावः न अभवत्। मार्गस्य पुनर्स्थापनं विहाय कम्पनीप्रबन्धनेन अन्यत् कार्यं न कृतम्। परिस्थितिः अस्ति यत् पर्वतस्य उपरि लम्बमानाः शिलाः तथा सह

मलिनाः च वर्षाजलेन सह प्रत्यक्षतया राजमार्गं पतन्ति। यद्यपि राजमार्गः यातायातस्य कृते निरुद्धः भविष्यति तथापि महतः दुर्घटनायाः सम्भावना न निराकर्तुं शक्यते। अस्मिन् राजमार्गे गच्छतां कम्पनीप्रबन्धनस्य एतस्य शिथिलवृत्तेः भारं वहितुं प्रवृत्ताः भविष्यन्ति।

यदि भूस्खलनं भवति तर्हि कः तत् दूरं करिष्यति?

यदि वर्षर्तौ भूस्खलनेन मलिनमवशेषः पतति तर्हि तस्य निष्कासनार्थं कम्पनीद्वारा कोऽपि ठोसव्यवस्था न कृता। यद्यपि लोकनिर्माणविभागः अन्याः च कम्पन्यः ये निर्माणकार्यं कुर्वन्ति, तेषां यन्त्राणि पूर्वमेव संवेदनशीलक्षेत्रेषु नियोजितानि सन्ति, तथापि केएमसी-कम्पनी तस्य विषये चिन्ता न करोति। कम्पनीप्रबन्धनस्य सम्भवतः चिन्ता न भविष्यति यत् यदि तेषां प्रमादात् मार्गः निरुद्धः भवति तर्हि जनानां कियत् कष्टस्य सम्मुखीकरणं कर्तव्यं भविष्यति। प्रशासनस्य भर्त्सनात् अपि कम्पनीप्रबन्धनं किमपि प्रभावं न पश्यति। समीपस्थस्य ग्रामपंचायतजागरस्य प्रधानः भूषणकुमारः अवदत् यत् अत्र मलिनावशेषस्य अपसारणविषये कोऽपि ध्यानं न दत्तम्। तेषां प्रशासनात् आग्रहः उत्थापितः यत् केएमसी- कम्पन्यै यथाशीघ्रं एतत् मलिनमवशेषं निष्कासयितुं कठोरनिर्देशाः दातव्याः येन वर्षर्तौ कस्यापि बृहद्दुर्घटनायाः निवारणं कर्तुं शक्यते।

कम्पनी प्रबन्धने व्यग्रा अस्ति

तस्मिन् एव काले यदा केएमसी- प्रकल्पप्रबन्धकस्य राजशेखरस्य विषये चर्चा अभवत् तदा सः पुनः एकं त्रुटिपूर्णं उत्तरं दत्त्वा स्वस्य उत्तरदायित्वं त्यक्तवान्। सः अवदत् यत् कम्पनी सर्वासु व्यवस्थासु प्रबन्धने व्यग्रा अस्ति। मार्गः पूर्णतया यातायातस्य कृते उद्घाटितः अस्ति। यदि मलिनमवशेषः पतति तर्हि तत्क्षणमेव तस्य निष्कासनार्थं यन्त्राणि प्रेषितानि भविष्यन्ति।

श्रीमज्जगद्गुरुनिश्चलानन्द सरस्वत्यष्टकम्

गोवर्द्धनमठाम्नायं सिद्धहस्तं महागुरुम्।
प्रसिद्धं शङ्कराचार्यं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।1
सरस्वतीवरदुपुत्रं साक्षात्सिद्धिप्रदायकम्।
धर्मस्य प्रतिमानं यं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।2
सन्ध्यामाचरितं नित्यं गायत्रीं जापकस्तथा।
भक्तानां मुक्तिकर्तारं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।3
लोके रुद्रावतारं यं गोवर्द्धनजगद्गुरुम्।
अतिसौम्यं महारुद्रं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।4
ज्ञानदं धर्मदं नूनं यं धर्मध्वजधारकम्।
ज्ञापको धर्ममार्गस्य वन्दे तं मिथिलासुतम्।।5
गोरक्षाधर्मरक्षार्थं सदा प्रयत्नकारकम्।
स्वप्नमखण्डदेशस्य वन्दे तं मिथिलासुतम्।।6
धर्मज्ञं निश्चलानन्दं विश्वबन्धुत्वभावकम्।
गोवर्द्धनमठाधीशं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।7
शान्तिस्थानपकं नूनं धर्मसंस्थापकं तथा।
शङ्करं शङ्कराचार्यं वन्दे तं मिथिलासुतम्।।8
स्तोत्रमिदं महापुण्यं भाषितं रविरञ्जनैः।
जगद्गुरुकृपां प्राप्तुं सर्वदा मनसा पठेत्।।

झाकोशः

झोपाख्यो रविरञ्जनः

01-07-2024

पेरिस् ओलम्पिकक्रीडायाः कृते भारतीयदलस्य औपचारिकवेषस्य क्रीडासामग्र्याश्च अनावरणं जातम्

गतसायं नवदिल्लीनगरे आयोजिते समारोहे पेरिस् ओलम्पिकक्रीडायाः कृते भारतीयदलस्य औपचारिकवेषस्य क्रीडासामग्र्याश्च अनावरणं क्रीडामन्त्री डॉ. मनसुख मण्डविया, पेट्रोलियममन्त्री हरदीपसिंहपुरी च अकुरुताम्। अस्मिन् अवसरे श्री माण्डविया उक्तवान् यत् एतासु क्रीडासु भागं गृह्णन्तः भारतीयाः क्रीडकाः १४० कोटिदेशवासिनां प्रतिनिधित्वं करिष्यति, अतः एतेषां पक्षतः आशीर्वादः शुभकामनाश्च सन्ति। सः भारतीयदलः भारतं क्रीडाक्षेत्रे प्रगतेः मार्गं एव स्थापयिष्यति इति विश्वासं प्रकटितवान्। अस्मिन् समये भारतीयक्रीडकाः पदकसङ्ख्यायां देशस्य नाम अधिकम् उन्नतिं करिष्यन्ति इति क्रीडामन्त्री आशां प्रकटितवान्। सः अपि अवदत् यत् सर्वकारः क्रीडायाः विषये विशेषं ध्यानं ददाति।

भारतीयदलस्य अभिनन्दनं कुर्वन् श्री हरदीपसिंहपुरी इत्यनेन उक्तं यत् ओलम्पिकक्रीडाः मानवीयसाधनानां प्रतिनिधित्वं कुर्वन्ति। अस्मिन् अवसरे भारतीय ओलम्पिकसङ्घस्य अध्यक्षः पी.टी. पेरिस् ओलम्पिकक्रीडायां भागं गृहीतवन्तः क्रीडकाः उशा, बहवः पूर्वओलम्पिक- क्रीडासङ्घस्य अधिकारिणः च अन्ये च उपस्थिताः आसन्। २६ जुलैतः ११ अगस्तपर्यन्तं पेरिस्नगरे आयोजिते ओलम्पिकक्रीडायां प्रायः १२० क्रीडकानां दलं भारतस्य प्रतिनिधित्वं करिष्यति।

हि०प्र० सिरमौरकलासङ्गमस्य ६५ तमे अलङ्करण-समारोहे देशस्य ११ प्रतिभाशालिनः सुसम्मानिताः

- ब्रह्मर्षेः आचार्यचन्द्रमणिगणेशस्य जन्मदिनस्यावसरे प्रतिवर्षम् समायोज्यतेऽयं भव्यकार्यक्रमः।
- हिमाचल पुलिस-उपमहानिदेशिका सौम्यासाम्बशिवन कार्यक्रमस्य मुख्यतिथिः आसीत्।

(हिमसंस्कृतवार्ता - नाहनम्) रेणुकाजी सिरमौरकलासङ्गमस्य ६५ तमः वार्षिक-अलङ्करणसमारोहः शुक्रवासरे ददाहु-नगरस्य बायरीइत्यस्मिन्

समायोजितः। अस्मिन् समारोहे कला-साहित्य-समाजसेवा-लोककथा-सङ्गीत-इत्यादिषु-क्षेत्रेभाषूतमसेवा बहुमूल्यं च योगदानं कर्तृणां देशस्य ११ जनानां सम्मानं विविध-पुरस्कारैः अभवत्। हिमाचल पुलिस-उपमहानिदेशिका सौम्यासाम्बशिवन कार्यक्रमस्य मुख्यतिथिः आसीत् एवं पतञ्जलि विश्वविद्यालयस्य हरिद्वारस्य प्रतिकुलपतिः प्रो. महावीर अग्रवालः समारोहस्य अध्यक्षतां कृतवान्, तत्रैव संस्कृतविभागाध्यक्षः मनोहरलालआर्यः अपि मुख्यातिथिः आसीत्। संगमस्य कार्यकारी अध्यक्षः आचार्यः ओमप्रकाशराही उक्तवान् यद् अस्मिन् वर्षे सम्माननीयेषु श्रेष्ठजनेषु साहित्यसेवायै डॉ. रश्मि बजाजः, आचार्य सुरेश भारद्वाजः, प्रतिभाशर्मा इत्येतेषां नामानि समाविष्टानि सन्ति। तत्रैव समाजसेवाक्षेत्रे रामभजचौहानस्य रोहितस्य डॉ. अशोकठाकुरस्य सचिनओबरायस्य सम्मानं अभवत्। हिमाचलस्य डॉ. मदनझाल्टा इत्यस्य संगीतस्य कृते, कपिलशर्मणः इत्यस्य लोकसङ्गीतस्य च कृते, शिवशर्मणः च संस्कृतसेवायाः कृते, राहुलशर्मणः चित्रकलायाः कृते च सम्मानं अभवत्।

युगयुगीनः भारतसंग्रहालयः भारतस्य समृद्धविरासतस्य प्रगतेः

भावनायाः च साक्षी भविष्यति : संस्कृतिमन्त्री गजेन्द्रसिंहः शेखावतः संस्कृतिमन्त्री गजेन्द्रसिंहशेखावतः उक्तवान् यत् युगयुगीनभारतसङ्गहालयः भारतस्य समृद्धविरासतां प्रगतेः भावनायाः च साक्षी भविष्यति। ह्यः नवदिल्लीनगरे युगयुगीनभारतसङ्गहालयस्य विषये चतुर्दिवसीयक्षमतानिर्माणकार्यशालायाः अन्तिमदिने श्री शेखावतः अवदत् यत् अयं संग्रहालयः समावेशीभावनाम् अङ्गीकृत्य पारम्परिकसङ्गहालयस्य अनुभवात् श्रेष्ठः भविष्यति। सः अवदत् यत् एषः संग्रहालयः जनानां, जनानां, जनानां कृते च भविष्यति। केन्द्रीय-विस्टा-पुनर्विकासयोजनायाः भागरूपेण उत्तर-दक्षिणखण्डे भारतस्य नूतनः राष्ट्रिय-सङ्गहालयः निर्मितः भविष्यति।